

1776-njy ýylyň 4-nji iýuly

*Garasşyzlyk
jarnamasy*

1776

*Amerikanyň Birleşen on üç şaty tarapyndan
Kongresde biragyzdan kabul edildi*

*A*damzat taryhynyň barşynda halklaryň biri üçin özüni başga bir halk bilen baglanyşdyran syýasy gatnaşyklary bozmak we tebigatyň hem ony Ýaradanyň kanunlaryna laýyklykda berlen hukugy esasynda dünýä döwletleriniň arasynda garaşsyz hem özbaşdak orny eýelemek zerurlygy ýüze çykanda, onuň adamzat pikirine bolan hormaty bölünip aýrylmaklyga iteren sebäpleri beýan etmäge ony borçly edýär.

Biz şu hakykatlar öz-özünden aýandyr diýip hasaplaýarys, ýagny adamlaryň hemmesi deň ýaradylyp, Ýaradan tarapyndan belli-belli aýrylmas hak-hukuklar, şol sanda ýaşamaga bolan hukuk, azat-erkinlik hukugy we bagtly durmuşa tarap ymtylmak hukugy paý berlendir; bu hukuklaryň üpjün edilmegini nazarda tutup, adamlar dolandyryjylaryň ylalaşygyna esaslanan adalatly häkimiýetleri döredýärler; eger-de haýsy-da bolsa bir döwlet gurluşy şu hukuklary ýoýýan bolsa, halkyň ony üýtgetmäge ýa-da ýatymaga, şeýle hem howpsuzlygyny we abadançylygyny iň gowy görnüşde üpjün etmegi başarjak dolandyrylyşy ýola goýup biljek ýörelgelere esaslanýan täze döwlet gurluşyny berkarar etmäge hukugy bardyr. Paýhaslylyk, elbetde, uzak ýyllaryň dowamynda berkarar bolan dolandyryş ulgamynyň ähmiýeti uly bolmadyk we tötänleýin sebäplere esaslanyp üýtgedilmezligini talap edýär, çünki geçmişiň tejribesinden belli bolşy ýaly, adamlar endik eden durmuş görnüşini üýtgedeninden tä çydamsyz derejä barýança, zulum çekenlerini gowy görýärler. Emma yzygiderlilikde şol bir nyşana gönükdirilen zulum-u-sütemiň uzyn kerweni halky absolýut despotizme tabyn etmek islegiň üstüni açanda, munuň ýaly hökümeti agdarmak we özüniň geljekdäki howpsuzlygynyň täze kepilini döretmek halkyň hem hukugy, hem borjudyr. Şu koloniýalar hem uzak wagtyň dowamynda dürli zulum-u-süteme we kemsitmelere çydamlylyk görkezip geldi; häzir hem olary öňki döwlet gurluşyny üýtgetmäge diňe zerurlyk mejbur edýär. Beýik Britaniýanyň häzirki korolynyň edara etme taryhy biziň ştatlarymyzda absolýut despotizmi berkarar etmek maksadyna gönükdirilen hiç ýüz görmeýän hyýanatlaryň we zorlukdyr zulumyň taryhydyr. Muny subut etmek üçin, geliň, aşakda getirilen hakykatlary hiç kimiň tarapyňy çalmaýan, adalatly dünýäniň garamagyna hödürläliň:

Korol halkyň eşreti üçin iň zerur we peýdaly kanunlary tassyklamakdan boýun gaçyrdy.

Hut özi tarapyndan makullanýança, güýje girmegi wagtlaýyn goýbolsun edilen kanunlar bolaýmasa, hatda gaýragoýulmasyz, gyssagly kanunlary kabul etmegi öz dolandyryjylaryna gadagan etdi; wagtlaýyn goýbolsun edilen ýagdaýynda bolsa olaryň aladasyňy asla etmeýärdi.

Mesgen tutunmak maksady bilen saýlap alan uludan-uly etraplarynda ýaşamak rugsadyny berýän kanun ýaly başga kanunlaryň hem şol etraplaryň ilaty kanun kabul ediji ýygnakda wekilçilik etmek hukugyndan, ýagny özleri üçin bahasyňa ýetip bolmajak, zalymlar üçin bolsa howply hukukdan geçmäge razy bolmasalar, kabul edilmegine rugsat bermeýärdi.

Ol diňe bir maksat bilen, ýagny kanun kabul edijileri kynçylykly ýagdaýa salyp, her hili ýol bilen öz goýýan şertlerine boýun etmek üçin, kanun kabul ediji ýygnaklary adaty bolmadyk, amatsyz we jemgyýetçilik namalarynyň arhiwleriniň saklanýan ýerlerinden uzaklarda geçirýärdi.

Halkyň hukuklaryny bozmak maksady bilen eden synanyşyklaryna mertlerçe garşylyk görkezendikleri sebäpli, ol kanun kabul ediji palatalary birnäçe gezek dargatdy.

Palatalar dargadylandan soň, uzak wagtyň dowamynda ol täze saýlawlary bellemekden boýun gaçyrdy. Munuň netijesinde ýok edilmegi mümkin bolmadyk kanun çykaryjy häkimiýet ýene-de halk köpçüligine gaýdyp barmaly boldy; bu bolsa şol wagt aralygynda ýurduň özüniň daşardan edilýän çozuşlara sezewar bolmagyna we aram-aram ýüze çykýan içerki howsalany başyndan geçirmegine alyp bardy.

Ol bu ştatlaryň ilat sanynyň artmagynyň öňüni almak üçin elinde baryny etdi; hut şu maksat bilen ol daşary ýurtlularyň raýatlyk hukugyny almaklary barada bar bolan kanunlaryň ulanylmagyna päsgelçilik döretdi, şeýle hem immigrasiýany goldamak boýunça täze kanunlary kabul etmekden boýun gaçyrdy we ýer paýlamaklyga degişli kanuna täze şertler girizdi.

Ol kazyýetleri döretmek barada kanuny makullamakdan boýun gaçyryp, adalatyň berkarar edilmegine päsegeçilik döretdi.

Ol kazylary gulluk möhleti, şeýle hem zähmet haky we onuň möçberini babatynda diňe özüne garaşly edip goýdy.

Ol täze edaralaryň birgedenini döretdi we halky gorkuzyp, boýun egdirmek üçin bu ýere topar-topar edip wezipeli adamlaryny ugratdy.

Ol biziň kanun çykaryjy ýygnaklarymyzyň razylygy bolmazdan, parahatçylyk döwründe-de biziň aramynda hemişelik goşun saklady.

Ol harby häkimiýeti raýatlyk häkimiýetinden garaşsyz edip, ondan ýokarda goýmak ugunda tagalla baryny etdi.

Ol bizi öz konstitusiýamyza ýat bolan we biziň kanunlarymyz tarapyndan kabul edilmeýän häkimiýete boýun egdirmek üçin, başgalar bilen bileleşik gurdy we bu bikanun häkimiýetiň aşakdaky ýaly hyýanatçylykly maksatlar bilen çap eden Aktlaryny tassyklady:

- *biziň aramyzda iri harby bölümlerini ýerleşdirmek;*
- *biziň ştatlarymyzyň ýaşajylaryny öldüren harby adamlary sahnalaşdyrylan kazyýet işiniň kömegi bilen jezadan goramak;*
- *dünyäniň ähli ýerleri bilen biziň söwdamyzy ýatyrnak;*
- *razylygymyzy almazdan, bize salgyt salmak;*
- *köp ýagdaýda bizi oturdaşly kazyýete şikayyat etmek hukugymyzdan mahrum etmek;*
- *galplaşdyrylan jenaýat üçin bizi okeanyň aňyrsyna iberip, kazyýet jogapkärçiligine çekmek;*
- *goňsy welaýatda iňlis kanunlarynyň erkin ulgamyny ýok etmek, ol ýerde eden-etdilikli hökümeti berkarar etmek; hut biziň koloniýalarymyzda şular ýaly absolyt agalyk ediji režimi ornaşdyrmagyň gowy mysaly we ýerlikli guraly hökmünde onuň çäklerini has hem ýaýbaňlandyrmak;*
- *biziň düzgünnamalarymyzy aradan aýyrmak, iň wajyp kanunlarymyzy ýatyrnak we biziň dolandyryş ulgamymyzyň tärlerini düýpli üýtgetmek;*
- *biziň kanun çykaryjy häkimiýetlerimizi dargadyp, özlerini bize degişli islendik kanuny kabul etmäge ygtyýarly edip yglan etmek.*

Korol bizi edara etmekden boýun gaçyrdy, bizi howandarlygyndan mahrum etdi we bize garşy urşa başlady.

Ol biziň deňizlerimizde garakçylyk etdi, biziň kenarlarymyzy tozdurdy, biziň şäherlerimizi otlady we watandaşlarymyzyň ýoguna ýandy.

Ol iň bir wagşylykly eýýamlarda-da deňi-taýy bolmadyk we ösen medeniýetli döwletiň ýolbaşçysyna mynasyp bolmadyk zulumlykdyr ähtiýalanlyk bilen başlan gyrgynçylyk, tozdukmalyk we zabunlyk işini bitirmek üçin, indi daşary ýurtly hakynatutmalaryň giden bir leşgerini biziň üstümüze sürýär.

Ol aчыk deňizde ele salan watandaşlarymyzy öz ata watanlaryna garşy ýarag galdyrmaga we ýa-ha öz dost-doganlarynyň ganyny dökmäge, ýa-da olaryň elinden ölmäge mejbur edýärdi.

Ol biziň aramyzda pitne döredýärdi hem uruş täri nukdaý nazardan ýaşyna, jynsyna we ýagdaýyna garamazdan, uçdantutma gyrana bermekde tanalýan zabun hem ýabany indeýleri biziň serhetýaka zolaklarymyzyň ýaşaýjylaryna garşy aýaga galdyrmaga synanyşdy.

Şu sütemlere sezewar edilýän döwrümüzde biz öz hukuklarymyzyň dikeldilmegi ugrunda köp tagalla etdik, emma biziň öwran-öwran iberen haýyşnamalarymyza alan ýeke-täk jogabymyz öwran-öwran gaýtalanadalsyzlyklar boldy. Sütemkeşi suratlandyryýan ähli häsiýetler mahsus bolan şazada azat halka ýolbaşçylyk etmäge mynasyp däldir.

Biz britaniýaly doganlarymyzyň hem aladasynyň edilmegini isledik. Biz wagtal-wagtal olaryň kanun çykaryjy häkimiýetiniň bize degişlilikde adalatsyzlykly kanunyny has ýaýbaňlandyrmak we bizi oňa tabyn etmek ugrunda jan edýändigini dogrusynda olara duýduruşlar edip durduk. Biz olara özümiň bu ýere nähili ýagdaýda göçüp gelendigimizi we ornaşandygymyzy ýatlatdyk. Biz olaryň tebigytnyň eçilen adyllyk we sap ýüreklik duýgularyna bil bagladyk we aramyzdaky asyl garyndaşlygymyzyň hatyrasyna bizi aýra saljagy we aramyzdaky gatnaşygy kesjegi gutulgysyz bolan adalatsyzlyklary ýazgarmaklaryny haýyş edip, olara ýalbardyk. Emma olar hem adalatnyň we ganybir garyndaşlygymyzyň sesine gulak asmadylar. Şonuň üçin-de biz özümiň bölünip aýrylmak we mundan beýläk uruş döwründe duşman, parahatçylyk döwründe dost hasap etmek bilen olara başga halklar ýaly garamak zerurlygy bilen ylalaşmaly bolýarys.

Şonuň üçin hem biz, Amerikanyň Birleşen Ştatlarynyň wekilleri, umumy Kongrese ýygnanmak we niýetimiziň tüýs ýürekden çykýandygyna Beýik Biribary şaýat tutunmak arkaly şu koloniýalaryň hoşniýetli halkynyň ady we häkimiýeti bilen dabaraly beýan hem yglan edýäris: şu birleşen koloniýalar indi azatdyr we olaryň azat hem garaşsyz döwlet bolmaga hukuklary bardyr; olar indi Britaniýa döwletine sadyklyk baradaky kasamyndan doly azatdyrlar, şonuň üçin-de olar bilen Beýik Britaniýa döwletiniň arasyndaky islendik syýasy baglanyşyk doly suratda ýatyrylýar, ýatyrylmalydyr hem; azat we garaşsyz şatlar hökmünde olaryň uruş yglan etmäge, parahatçylyk şertnamasyny baglaşmaga, bileleşiklere girmäge, söwda etmäge, şeýle hem garaşsyz döwletleriň amala aşyrmaga hukugy bolan ähli işlerini we başlangyçlaryny amala aşyrmaga hukuklary bardyr. Bu Jarnamany tassyklamak üçin, Ylahy Gudratyň howandarlygyna berk ynam bilen biz öz janymyzdan we malymyzdan geçjekdigimiz, şeýle hem öz namysymyzy gorajakdygymyz barada beýik Biribaryň önünde kasam edýäris.

